

Радомир Николић

ОСВРТ НА ИЗВЕСНЕ ОДРЕДБЕ УНЕСКОВИХ ПРЕПОРУКА
ЗА КОНЗЕРВАТОРСКО-РЕСТАУРАТОРСКЕ РАДОВЕ НА
СПОМЕНИЦИМА АРХИТЕКТУРЕ У СВЕТЛУ ДОСАДАШЊИХ
ТЕОРЕТСКИХ САЗНАЊА

У појединим одредбама Унескових препорука за конзерваторско-рестаураторске радове на споменицима културе јасно се сагледавају основни принципи рестаурације архитектонских споменика. Ови принципи су засновани на досадашњим теоријским сазнањима у рестаурацији споменика архитектуре, посебно на принципима тзв. археолошко-аналитичког метода у рестаурацији архитектонских споменика. Наиме, по овом методу, служба заштите културног наслеђа треба првенствено да води рачуна о историјским вредностима ових објеката и да своје рестаураторске интервенције на њима предузима у што је могућој мањој мери. Има безброј знаменитих дела архитектуре којима су током векова, у појединим значајним историјским тренуцима, из одређених побуда, проистеклих из датих историјских нужности, придодавале извесне градње, некад монументалније, некад скромније, зависно од материјалних услова у којима се одређена држава или покрајина тада налазила. Све те доградње у целини стекле су временом своју битну историјску прос-

торну визију коју би савремени конзерватор морао да поштује и чува. Право историје споменика је све то и неповредиво и оно се не сме никаквим естетским или уметничким уверењима нарушити. Код појединих конзерватора се јављају и такве побуде "да рекреирају првобитне естетске вредности" споменика архитектуре, како је то у једном елаборату код нас записано. Такав приступ са гледишта археолошко-аналитичког метода у рестаурацији споменика тешко да се може одржати, јер се таквом "рекреацијом" споменика архитектуре најчешће, као што је пракса посведочила, може уништити историјска вредност одређених епоха.

Џон Раскин (John Ruskin) - 1819-1900, један од истакнутих утемељивача археолошко-аналитичког метода у рестаурацији споменика архитектуре, тј. један од оснивача енглеске школе у рестаурацији архитектонских споменика, с правом је говорио да је немогуће, као што је немогуће васкрснути мртвог, обновити било шта што је било велико или лепо на једном споменику архитектуре.

Године 1931, на конгресу археолога и рестауратора у Атени, знаменити грчки рестауратор, Никола Баланос, на примеру свога рада на рестаурацији Партенона, формулисао је основне принципе археолошко-аналитичког метода у рестаурацији давно руинираних споменика архитектуре. Први, као најважнији, као онај који поставља основу стајалишта савременог конзерватора, то је да се подвргне пуној осуди и изуземе из рестаураторске праксе било каква рестаурација споменика у целини. Други принцип је да

се уопште не може допустити било какво обнављање или допуњавање архитектонског здања. Дозвољено је само враћање на пређашње место делова древних детаља, откривених и нађених унутар порушеног споменика. При том треба примењивати рад који је заступљен на самом споменику. Трећи принцип је - да се у случају неопходности примене нових елемената за учвршћење фрагмената на првобитном месту - да ти елементи морају бити од новог материјала и да се разликују од старог. Тако је Никола Баланос још једном потврдио правилну поставку теза археолошко-аналитичког метода којег су европске земље крајем XIX и почетком XX века већ биле у главним цртама формулисале. На овим тезама су и Унескове препоруке засноване.

Ако се споменик културе првенствено посматра као материјализована идеја одређеног историјског тренутка, тј. материјализована историјска свест дате епохе коју савремени човек радо ишчитава да би своју историјску свест спознао и оплеменио, и ако се у том споменику архитектуре, као што је указао и наговестио народни геније, кроз епске песме косовског и посткосовског циклуса, одржава дијалектичко јединство одређеног историјског тренутка, ако његово "дрвље и камење" што га је кулуком Старина Новак довлачио, као и многи други, пре и после њега, за градњу било ког споменика, представља начин производње живота одређене епохе, а што су га руке ствараоца у узбудљиву просторну визију претвориле, онда се свему томе као материјализованом историјском сазнању, не би могле додавати тоне и тоне новог камена и цемента-произведене робе без значаја, у некаквој "креативној тежњи" да се "рекреирају првобитне естетске вредности".

За савременог конзерватора аутор било ког архитектонског споменика из прошлости је увек присутан, и он је дубоко уверен да нема право да присутном аутору од његовог дела прави лажну слику, тобож "представу његовог првобитног изгледа". Он је исто тако спознао да ако се усуди да присутном аутору његово дело преправља и допуњаје новим градњама, да је тиме дао свакоме право, па чак и онима, који нису дорасли за те послове, да уображавају - да би они могли то још боље да изведу. Јер ако си себи узео право да градиш и прекрајаш, чиме доказујеш да си ти једини у праву, Зар будући неће имати права да бољим и савршенијим техничким средствима то исто чини.

Савремени конзерватор је мишљења да ће историјска свест будућег човека, израсла на историјској свести давних векова и садашњице, управо бити најбољи бранилац археолошко-аналитичког метода у рестаурацији архитектонских споменика у будућности.

Било какво прејудуцирање кад је у питању рестаурација споменика архитектуре у основи је непожељно. Сваки споменик има своје изузетне особитости које условљавају и посебан одређени третман. Али савремена теоријска сазнања указују да се до позитивних резултата на овом пољу може доћи само ако се свестрано сагледају историјске вредности одређеног споменика и настоји да се оне, ненарушене и неизмењене, уз најмању могућу рестаураторску интервенцију, у целини сачувају.

